

Studiehandledning

Livsbild - 20 röster i tid och rum

Augusti 2013

hhf

HandikappHistoriska Föreningen

Inledning

Det här är en studiehandledning till utställningen ”Livsbild – 20 röster i tid och rum”. Utställningen handlar om människors vardagsliv och består av berättelser från personer med olika funktionsnedsättningar. På www.nordiskamuseet.se finns en länk till utställningen.

Studiehandledningen utgår från de tjugo berättelserna och du kan använda den även om du inte har sett utställningen. Berättelserna finns att läsa i utställningstidningen, på svenska, på lättläst och i punktskrift. De finns också i Daisyformat på intalad svenska och på lätt svenska. Med handledningen som sällskap kan du göra nedslag i berättelserna och reflektera över olika frågor, på egen hand eller tillsammans med andra i en studiecirkel. Ta kontakt med ABF på din ort för att ordna det praktiska kring studiecirkeln. Material kring ”Livsbild -20 röster i tid och rum” kan du beställa på webbutik.abf.se.

Studiehandledningen anknyter också till skriften ”Åratal – ur handikaphistorien” och till ”livsbild.se – en analys av livsberättelser från personer med funktionsnedsättning”. Båda är utgivna genom projektet Haiku och kan läsas vid sidan om livsberättelserna. De finns som tryckta häften och kan beställas från webbutiken eller laddas ner från www.hhf.se. Där finns också annat intressant historiskt material.

Använd gärna den kunskap som finns hos funktionshinderorganisationerna. På deras webbsidor finns information om hur de arbetar för att stödja medlemmarna och förbättra livsvillkoren för personer med olika funktionsnedsättningar genom att förändra samhället.

”Livsbild – 20 röster i tid och rum” är en vandringsutställning. Den är unik i den bemärkelsen att alla kan ta del av den, oavsett syn-, hörsel- eller läsförmåga. Berättelserna visas i text, tal och på teckenspråk. De finns också på lättläst svenska i text och tal. En tidning och en cd-skiva med berättelserna i Daisyformat finns att ta med hem.

Utställningens tjugo berättelser är hämtade från ”Livsbild”, en digital insamling av livsberättelser, som gjordes under 2012 och 2013. De tjugo berättelserna i original samt ytterligare 240 berättelser finns att läsa på www.livsbild.se. Insamlingen var ett delprojekt i projektet ”Haiku”, Handikaphistoria i kulturarvet. Projektet drevs av HandikappHistoriska Föreningen i samarbete med Nordiska museet och finansierades av Allmänna arvsfonden. Haikuprojektets syfte var att göra människor med funktionsnedsättning synliga i den allmänna, gemensamma historien. Projektet, som avslutades under hösten 2013, arbetade bland annat för att öka funktionshinderrörelsens och museivärldens kunskaper om funktionshinderperspektivet i historien.

Funktionshinder är en politisk fråga

Först: en kort introduktion om funktionshinder och funktionsnedsättningar i relation till samhället.

I slutet av 1960-talet började funktionshinder betraktas som en politisk fråga. Allt fler förstod att det var viktigt hur samhället byggdes och organiserades. Ett otillgängligt samhälle skapar

funktionshinder (handikapp sa man då) medan ett tillgängligt samhälle är anpassat efter människors olika förutsättningar. Tidigare hade en funktionsnedsättning setts som en egenskap och samhället tog i stort sett inget ansvar för förändring och för att människor med funktionsnedsättning skulle kunna leva ett bra liv.

Idag är det självklart att en funktionsnedsättning alltid ska ses i relation till samhället. Men det synsättet styr ändå inte alltid politiken och samhällsutvecklingen. Det skapas fortfarande otillgängliga miljöer och livsvillkor som gör att människor med funktionsnedsättning inte kan leva som andra.

Funktionshinderrörelsen arbetar för ett tillgängligt samhälle

Att arbeta för ett jämlikt och tillgängligt samhälle är fortfarande ett av funktionshinderrörelsens viktigaste uppdrag. Framstegen och förbättringarna för människor med funktionsnedsättningar har aldrig kommit av sig själv. Utan funktionshinderrörelsens arbete hade människor med funktionsnedsättning inte haft den delaktighet och de livsvillkor som man har idag.

Det finns ett sextiotal funktionshinderorganisationer som får statsbidrag för sin verksamhet. Förutom uppgiften att arbeta för tillgänglighet, delaktighet och goda livsvillkor är organisationerna och deras lokala föreningar mötesplatser för människor med funktionsnedsättning. Där byter man erfarenheter, får råd och stöd av varandra – och delar ibland med sig av sina livsberättelser.

I skriften ”Åratal”, sidan 5, finns en kort beskrivning av funktionshinderrörelsens historia.

Tjugo berättelser – nio diskussionsområden

I studiehandledningen har livsberättelserna delats upp i nio avsnitt, utifrån de tankar och frågor som skribenterna tar upp. De olika områdena kan delas upp på fyra träffar. Man kan också ha fler träffar, till exempel en för varje avsnitt. Cirkelledaren väljer tillsammans med gruppen att göra sitt upplägg.

Berättelserna rymmer naturligtvis mycket mer än de frågor som det finns utrymme för här. Studiehandledningen är ett stöd att använda om du vill, den behöver inte styra samtalet. Diskutera det som du och gruppen tycker är intressant i de olika berättelserna!

Första träffen

Föreställningar och fördomar

I går institution, i dag personlig assistans

Andra träffen

Teckenspråket är dövas första språk

Rätten till hjälpmedel

Föräldrakärlek

Tredje träffen

Att förstå sig själv

Synligt och osynligt, vanligt och ovanligt

Fjärde träffen

Självkänsla och självförtroende

Sist men inte minst. Sammanfattande diskussionsfrågor.

Första träffen

Föreställningar och fördomar

Många som lever med en funktionsnedsättning tycker att negativa attityder och dåligt bemötande krånglar till livet mer än själva funktionsnedsättningen. Det finns en lång och mörk historia av fördomar mot människor med funktionsnedsättning. Fördomarna har ofta sett olika ut för olika funktionsnedsättningar men gemensamt har varit att föreställningarna har lett till kränkningar.

”Jag vet hur det känns att känna sig dum och utanför men inte veta varför.”

Bengt är 79 år. Det har gått många år sedan han gick i skolan, men än i dag minns han hur det var. Han har dyslexi och fick ingen hjälp och förståelse i skolan. Bengts pappa, som själv hade varit bäst i klassen, tyckte att sonen var lat och bortskämd när han inte hängde med i skolan. Om man har svårt att läsa får man ju ofta också svårt att lära om man inte får särskilt stöd. När Bengt gick i skolan fanns det ingen kunskap om hur man skulle hjälpa elever med dyslexi.

”Tala inte om för dina lärare att du har epilepsi. Då kan du få sämre betyg”, sa skolans sjuksköterska och kurator. De orden fick fäste och gav mig en kamp med tillvaron.”

Magdalena hade liksom Bengt en svår skoltid på grund av andras föreställningar om hennes funktionsnedsättning. Hon höll den hemlig för både lärare och kamrater och var ensam i kampen att klara skolan, trots trötthet och biverkningar av medicinen. Magdalena är ung men har mött fördomar som levt kvar länge.

Fundera och diskutera

Har du själv eller någon i din närhet erfarenhet av dyslexi, epilepsi eller någon annan funktionsnedsättning? Hur är bemötandet i skolan, på universitetet, på arbetsplatsen?

Läs i ”Åratal”, sidan 43, om några exempel på fördomar och kränkningar som samhället har utsatt människor med funktionsnedsättningar för. Diskutera hur det har varit möjligt långt in i modern tid.

När Bengt var barn trodde många, även lärare, att dyslexi hängde ihop med lägre begåvning. Har den föreställningen försvunnit?

En gång i tiden trodde man att det var djävulen som orsakade epileptiska anfall. Finns det några fördomar om epilepsi idag?

Anser du att människosynen har förändrats sedan mitten av 1900-talet? I så fall hur?

I går institution, i dag personlig assistans

De flesta institutioner för barn och vuxna med funktionsnedsättningar byggdes på 1800-talet som välgörenhetsinsatser av privatpersoner, ofta kvinnor från överklassen. Föräldrarna uppmanades att lämna barnen på en institution för att bli omhändertagna, få undervisning och i bästa fall lära sig ett hantverk. När det gällde barn med utvecklingsstörning fick föräldrarna rådet att helt ”glömma bort” dem och försöka få nya barn i stället.

Efter skoltiden kunde många leva ett självständigt liv, medan andra, särskilt personer med utvecklingsstörning, blev kvar på en institution hela livet. Många människor med psykiska funktionsnedsättningar levde hela livet på institution. Institutionerna började ifrågasättas på 1950-talet men många fanns kvar in på 1970-talet.

”Här var vi undanstoppade, vi som såg otäcka ut och vi som inte kunde lära oss. Vem bestämmer vad man ska kunna? Är det kungen?”

Conny bodde på barnhem sina sex första år och sedan på anstalt, som det kallades, i tio år. Han ger oss en bild av hur det kunde vara för ett barn att växa upp på institution. Hans liv visar också att det kan vara möjligt att skaffa sig ett bra liv trots en tuff start.

”Mina föräldrar fick vinka genom ett fönster i dörren, men inte besöka mig.”

En del funktionsnedsättningar innebär att barn måste vistas ofta och länge på sjukhus. Förr kunde vistelserna vara mycket långa. Det var många som fick ärr i själen av saknaden efter föräldrar och syskon. Sven fick polio 1949. Han var fyra år och var på sjukhus i ett helt år.

Han minns fortfarande hur det kändes att inte få träffa sin familj under så lång tid.

Fundera och diskutera

Diskutera varför läkare ända fram till 1960-talet rådde föräldrar att lämna sina barn med funktionsnedsättning på institution.

Hur har synen på barns behov och rättigheter förändrats sedan Conny var på anstalt och Sven på sjukhus?

Conny skriver: ”Att säga att man är utvecklingsstörd är inte samma sak som att acceptera det.”
Hur tolkar du det?

Även människor med rörelsehinder har en institutionshistoria. En förklaring är samhällets otillgänglighet. Även för den som hade ett ganska litet rörelsehinder var det svårt att gå i en vanlig skola. Bostäderna var inte heller anpassade. Det fanns också föreställningar om att människor med funktionsnedsättningar inte hade samma rätt till ett gott liv som andra. Många som är över 60 år i dag har bott och gått i skola på institution. När ”vanförestälterna” avvecklades byggdes det så småningom tillgängliga lägenheter med boendeservice på några håll i landet. Andra var hänvisade till hemtjänst. Men många människor med omfattande rörelsehinder tvingades bo på sjukhus och ålderdomshem därför att det inte fanns något alternativ. 1994 kom LSS, Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, med rätt till bland annat personlig assistans. För första gången kunde många nu bestämma över sitt eget liv.

”Alla dessa år, min dotter och jag. Inte utan min personliga assistans.”

Pappa berättar lite om sitt liv med dottern. Det viktigaste, nödvändiga, verktyget är assistansen. Den innebär att han kan leva det liv han vill. Och hans dotter har kunnat få göra sådant som barn gillar. Pappa är 70 år och har levt både utan och med assistans. Han vet vad det innebär att inte ha den.

”Många förlorar sin självständighet, helt eller delvis, när deras assistanstimmar minskas eller dras in.”

Ända sedan rätten till personlig assistans trädde i kraft har den varit hotad. Lagen har ändrats och begränsats flera gånger, likaså försäkringskassans tolkning av den. Björn är ung och har inte upplevt tiden före assistansen. Men han har upplevt att den är hotad. Därför arbetar han politiskt.

Fundera och diskutera

Om du själv har erfarenhet av personlig assistans, berätta gärna för de andra i gruppen vad den innebär för dig. Annars, fundera på vad assistansen kan betyda för den som behöver mycket service i vardagen.

Fundera på hur livsförutsättningarna förändrats sedan den personliga assistansen infördes.

Läs gärna kapitlet Boende på sidan 27 i ”Åratal” och diskutera hur utvecklingen från institutionsboende till självständigt liv med assistans har varit möjlig.

Diskutera varför den personliga assistansen är hotad och ifrågasatt.

Andra träffen

Teckenspråket är dövas första språk

När Lolo var liten ansåg läkare och dövklärare att döva barn inte skulle få tillgång till teckenspråk. De trodde att det var bättre för dem att bara avläsa på läpparna vad andra sa. Följden blev att barnen levde utan språk tills de kom till dövskolan och lärde sig teckenspråket av kamraterna – men inte på lektionerna. Numera är teckenspråket godkänt som dövas första språk och även många med hörselskada, som Nina, lär sig det.

”När jag började dövskolan möttes jag av två olika världar. Den ena bestod av teckenspråket som jag tog till mig med en gång från mina döva skolkamrater.”

Lolo levde utan språk under sina första sju år och så gjorde de flesta döva barn i hundra år på grund av ett beslut på en europeisk dövärarkongress i slutet av 1800-talet. Läs gärna mer om beslutet och konsekvenserna av det i ”Åratal”, sidan 38.

”Att gå i hörselklass var en helt ljuvlig upplevelse, en liten klass med sju klasskompisar.”

Nina är inte helt döv som Lolo men har en hörselnedsättning och fick hörapparat som liten. När hon var tolv år flyttade hon till Örebro för att gå i hörselklass och lärde sig teckenspråk av kompisarna. Många människor med hörselskada upplever att de befinner sig mitt emellan den hörande världen och den döva, teckenspråkiga, och har glädje och nytta av teckenspråket även om de kan höra en del med hjälp av hörapparat.

Fundera och diskutera

Diskutera möjliga förklaringar till att dövläraarna beslutade att inte använda teckenspråket och att föräldrar till döva barn fick rådet att tala med barnen i stället för att teckna.

Varför tror du att Lolos föräldrar hittade på egna tecken trots expertrådet att inte teckna?

Döva barn är i stort sett de enda barn med funktionsnedsättning som fortfarande i regel går i särskilda skolor. Diskutera varför.

På möten och sammanträden är personer med hörselnedsättning beroende av hörselslinga. De flesta av oss har någon gång varit på ett möte där hörselslingan inte fungerar. Anser du att det är diskriminerande att genomföra mötet i den situationen?

Rätten till hjälpmedel

På 1960-talet började en del välfärdsinsatser växa fram för personer med funktionsnedsättning. Rätten till hjälpmedel är ett exempel. Under det årtiondet blev bandspelaren fritt hjälpmedel för personer med synskada och permobilen för personer med rörelsehinder. Man kunde också få bidrag för att köpa bil. Landstingen började erbjuda teckenspråkstolk. Många hjälpmedel har utvecklats sedan dess. I dag ger datortekniken enorma möjligheter.

”I somras fick jag en liten dator med talsyntes, så nu kan jag uttrycka mig fritt med mina kompisar.”

Richard berättar vad datorn betyder för honom, att han kan skriva själv, utan att behöva hjälp av sin assistent. Förut hade han en bokstavstavla och pratade genom att peka bokstav för bokstav medan assistenten läste. Då fick man censurera sig lite, skriver Richard. Det nya hjälpmedlet ger frihet och självständighet.

”Vårt liv är fullt av hjälpmedel. Datorn jag skriver på har punktskriftsskärm och syntetiskt tal.”
Gunnar lever ett aktivt pensionärliv. Han berättar att han nästa dag ska gå till syncentralen och träffa en synpedagog som ska visa honom en elektronisk förstoringsapparat. Med den ska han kunna läsa av vattenmätaren och annat. I dag har Gunnar tillgång till många bra hjälpmedel som han inte ens kunde drömma om när han fick sin synskada för femtio år sedan.

Fundera och diskutera

Richard skriver: ”Det är himla skönt att kunna skriva vad man vill på Facebook utan att behöva någon annans fingrar.” Diskutera hur datortekniken har förändrat tillvaron för människor med olika funktionsnedsättningar.

Vissa hjälpmedel är kostnadsfria, andra inte. Dessutom varierar det mellan landstingen. Fundera på varför det är så och om du tycker att det är rätt.

Föräldrakärlek

Lotta har en son med funktionsnedsättning. I dag är det självklart att barn med funktionsnedsättningar ska bo hemma hos sina föräldrar. Det finns stöd av olika slag för barnen och deras familjer men ansvaret för att barnen ska ha ett bra liv är alltid föräldrarnas.

”Jag har tur som har människor runt mig som stöttar. Vi hjälper varandra – ändå känner jag mig ensam.”

Lottas son kan inte berätta hur han mår så hon tolkar och försöker förstå honom så gott hon kan. Men hon är ofta orolig. Hon vet ju inte om hon tolkar rätt.

Fundera och diskutera

Lotta skriver att hon känner sig ensam i uppgiften att skapa en bra tillvaro för sin son. Varför tror du att hon gör det?

Många barn med funktionsnedsättning tvingas byta skola emellanåt därför att ”det inte fungerar”. Diskutera skolans ansvar i sådana situationer. Ska skolan ha rätt att säga att ett barn måste flytta?

Vad skulle samhället kunna göra för att underlätta tillvaron för barn med funktionsnedsättningar och deras familjer?

Tredje träffen

Att förstå sig själv

Hans, Jessicas, Susannas och Carolines berättelser berör frågor som handlar om att förstå sig själv och sin funktionsnedsättning. De skildrar sin strävan att leva ett bra liv när förutsättningarna är tuffa. Hans och Caroline blickar tillbaka medan Jessica och Susanna berättar om hur deras liv ter sig just nu. Både Caroline och Jessica använder ordet normal. De vill vara normala och leva ett normalt liv.

”Riksförbundet för Social och Mental Hälsa blev min resa tillbaka till livet.”

Hans blickar tillbaka på ett långt liv med psykiska problem. Det har varit smärtsamt men han blev lugnare inombords när han på egen hand tog reda på förklaringen till sina problem.

”Jag önskar att jag hade fått reda på min diagnos tidigare.”

Caroline fick sin diagnos tidigare i livet än Hans. Men hon hann ändå bli vuxen innan hon fick besked och det sörjer hon. Livet hade varit lättare om hon hade vetat tidigare. Då hade hon kanske förstått sig själv bättre och blivit bättre förstådd av andra. Hon försökte vara som andra, men förmådde inte och förstod inte varför. Under hela uppväxten ville hon bli en annan, en normal person.

”Visst, jag kan ta färdtjänst. Men jag försöker intala mig själv att jag är mer normal om jag tar bussen.”

Jessica skriver också att hon vill vara normal – och att hon är det. Hon har utvecklat ett system för att hantera svårigheterna som hon fick efter en stroke. Med hjälp av kom-ihåg-lappar och noggranna förberedelser klarar hon vardagen trots sina svårigheter med koncentrationen. Och trots den förlamande tröttheten.

”I mitt liv tar även små vardagliga saker extremt mycket energi.”

Susanna berättar om en dag i sitt liv. Hennes arbete är daglig sysselsättning på Fontänhuset och

hennes stora lycka i livet är de två brorsbarnen, fyra år. ”De bryr sig inte om att jag har Aspergers syndrom eller att jag har annorlunda behov.”

Fundera och diskutera

En del funktionsnedsättningar innebär att man kan ha det svårt i samvaron med andra. Det är vanligt att man skuldbeläggs fast man gör sitt bästa för att vara ”normal”. Diskutera vad omgivningen, som familjen, skolan och arbetskamraterna, kan göra för att underlätta tillvaron för den som har sådana svårigheter.

Hans skriver att det blev hans resa tillbaka till livet när han var med och bildade en patientförening och blev medlem i Riksförbundet för Social och Mental Hälsa, RSMH. Fundera på vad han menar.

Både Caroline och Jessica skriver om sin önskan att vara normal. Diskutera begreppet normal. Vad innebär det? Vem är normal? Varför betraktas det som så viktigt att vara normal?

Synligt och osynligt, vanligt och ovanligt

Sofia, Angela och Lotta berättar hur livet kan vara när man har en kronisk sjukdom som ger funktionsnedsättningar som inte syns. Sjukdomarna styr mycket i deras liv, men får ändå inte ta över. Utifrån kan det se ut som om de har alldeles vanliga liv, ingen vet hur mycket sjukdomen kräver, om de inte själva berättar.

”Då hade jag fått i mig mina mediciner – och då var det dags att vara som alla andra.”

Sofias sjukdom tar mycket tid och kraft. Men det finns utrymme för det vanliga livet också. Hon har tagit studenten ”med humöret på topp”, skaffat sommarjobb och flyttat ihop med sin fästman. Hon har börjat på universitetet och klarat av första kursen.

”Dagarna efter ett migränanfall är fyllda med en blandning av lättnad och mental utmattning.”

Angela har sina ”euforiadagar”, som fyller henne med energi. Då orkar hon både köra tvättmaskinen, städa badrummet och baka en äppelkaka. Men hon har också dagar då migränsmärtan pulserar i huvudet.

”Blodcancer är ett jobbigt handikapp även om det inte syns utanpå.”

Lotta har en sjukdom som gör att hon måste vara rädd om sig. Hon ska undvika folksamlingar så att hon inte får någon infektion. Ibland väljer hon att strunta i det. Den här dagen har hon åkt tunnelbana för att ta en promenad med en god vän.

Fundera och diskutera

Sofia skriver att det är både positivt och negativt att ha en sjukdom som inte syns. Hur tolkar du det?

Fundera på vad det kan vara för skillnad på att ha en synlig funktionsnedsättning jämfört med en osynlig.

Det är dubbelt så många kvinnor som män som har skickat in berättelser till Livsbild. Tycker du att kvinnor och män skriver på olika sätt? Varför tror du att det är fler kvinnor än män som skickat in sin berättelse?

Fjärde träffen

Självkänsla och självförtroende

Två av livsbildsberättarna heter Viktoria, som betyder segrarinna. Och båda Viktorierna har segrat! Deras berättelser handlar om självkänsla och självförtroende. Genom idrotten har Viktoria fått uppleva känslan att vara riktigt bra på något och beskriver vad det betyder. Den andra Victoria berättar om när hon på allvar började bestämma över sitt eget liv, och om tillfredsställelsen att klara sig själv.

”Min elitidrottssatsning har gett mig självförtroende och vetskap om att jag är någon.”

Viktoria har stått på prispallen med medalj runt halsen i Paralympics. Sportskytte blev hennes sport. Den har tagit henne ut i världen, gett henne vänner och upplevelser. Själv har hon gett sporten år av hård träning och uppoffringar.

”Alla måste få göra sina egna misstag. Den inställningen har lagt grunden till min personliga utveckling och min självständighet.”

Victoria upplevde en stor seger när hon var arton år och bestämde sig för att flytta hemifrån, tvärsöver landet till killen hon var kär i. Föräldrarna protesterade inte, men hjälpte henne inte heller. Hon fick sköta alla förberedelser själv och ta kampen med skolan där man tyckte att hon skulle vänta med flytten till efter gymnasiet.

Fundera och diskutera

Minuterna på prispallen uppväger allt, skriver Viktoria. Fundera på vad hon menar. Har du själv haft liknande upplevelser?

När Victoria ville sluta skolan protesterade skolledningen. De hade ju lagt ner extra resurser och gjort ett särskilt schema för hennes skull. Var det rätt av skolan att säga så?

Victorias föräldrar lät henne sköta allt själv, vilket blev grunden till att hon idag känner sig självständig. Om ni varit Victorias föräldrar, hur hade ni gjort?

Har ungdomar med funktionsnedsättning samma möjligheter att följa sina drömmar och välja framtid som unga utan funktionsnedsättning? Om inte, diskutera skillnaderna.

Sist men inte minst

Av dem som medverkar med sina berättelser i utställningen beskriver många sin vardag just nu. Andra blickar tillbaka i sina liv. Båda perspektiven behövs. Vi behöver få veta hur det kan vara att leva med en funktionsnedsättning i dag. Det ger oss viktig kunskap om samhället och om möjligheterna till ett delaktigt och självständigt liv. Vi behöver också tillbakablickarna för att förstå dagens samhälle. Vi förstår dagens livsberättelser bättre om vi har ett historiskt perspektiv.

Fundera och diskutera

För alla som medverkar med sin berättelse i livsbildsutställningen är funktionsnedsättningen en del av tillvaron. Men den är inte huvudsaken. Det viktigaste i livet är detsamma för de flesta människor, familjen, kärleken, vännerna, arbetet. Ändå identifieras vissa människor bara med just sin funktionsnedsättning. Diskutera varför.

Efter att ha läst livsberättelserna kan det vara intressant att fundera på vad samhällsutvecklingen har betytt för människor med funktionsnedsättning. Till exempel:

Vad har utvecklingen av institutionerna inneburit?

Vad har det betytt för döva att teckenspråket blivit erkänt och accepterat?

Hur har det förändrat tillvaron för personer med synnedsättning att få bättre tillgång till information?

Idag erbjuds fosterdiagnostik som något självklart. Men vad innebär det för människosynen, om alltför många foster med en funktionsnedsättning aborteras? Vad är skillnaden mot den rasbiologi och de tvångsteriliseringar som förekom tidigare?

Funktionshinderrörelsen använder ofta begreppen jämlikhet, delaktighet och mänskliga rättigheter. Man driver aktivt frågan om en tydlig diskrimineringslagstiftning. Diskutera vad orden betyder ur funktionshinderperspektiv.

Vad behöver förändras i samhället för att jämlikhet, delaktighet och mänskliga rättigheter ska bli verklighet för personer med funktionsnedsättning? Varför betraktas bristande tillgänglighet fortfarande inte som en diskrimineringsfråga?

Läs gärna kapitlet ”Berättelsernas form och omfattning” på sidan 17 i analysen ”Livsbild.se” och fundera över vad din egen livsberättelse skulle handla om. Har du blivit inspirerad att skriva om ditt liv?

Läs sammanfattningen på sidan 42 i Livsbild.se. Stämmer reflektionerna med din upplevelse av berättelserna?

Det finns ett stort intresse för att skriva livsberättelser och att läsa dem. Livsbild.se har haft 50 000 besök. Besök gärna sidan och läs fler berättelser och diskutera varför intresset för livsberättelser är så stort.

Fundera på vad du har lärt dig av att läsa de tjugo livsberättelserna? Har studiecirkeln gett mersmak? Vill du gå vidare? Här kommer några tips:

- Skriv din egen livsberättelse i en studiecirkel. En skrivarcirkel där du får konkreta tips och råd att komma igång med skrivandet och får ta del av andra personers berättelser och

- minnen.
- Arrangera ett berättarcafé, till exempel med ett tema från någon av berättelserna.
  - Blogga, skriv din egen berättelse.

Livsberättelser, utställning, funktionshinderhistoria, studiefrågor och beställning av material:

www.livsbild.se

www.nordiskamuseet.se

www.hhf.se

webbutik.abf.se

www.abf.se

Den här studiehandledningen är skriven av Malena Sjöberg i samarbete med HHF och ABF.